

Similitudini și diferențe

– experiențe în urma restaurării a trei steaguri de la catedrala din Szombathely

Rebeka Nagy

Introducere

Steagurile cu două fețe pe suport comun sunt mereu o mare provocare pentru restaurator. Studiul de față conține experiențele restaurării a trei steaguri de la catedrala din Szombathely. Toate cele trei steaguri ale catedralei provin din sec. al XIX-lea, cu două fețe pe un suport comun.

Starea lor s-a degradat de-a lungul timpului și – pe baza mărturiilor – au suferit deteriorări și în urma celui de-al Doilea Război Mondial. Aceste deteriorări au fost tratate într-o oarecare măsură, dar intervențiile neprofesionale au dăunat textilelor originale slăbite, astfel încât restaurarea lor a devenit de actualitate.

Restaurarea picturilor de pe steaguri a fost realizată de András Gyarmati. Restaurarea textilelor a fost executată de autoare și pentru ajutorul acordat le revin mulțumiri lui Judit Nagy, Orsolya Kántor și Aladár Hesztera.

Prezentarea steagurilor

1. *Steagul Madona, 1813 (foto 1.)*

Steagul în formă de coadă de rândunică din damasc de mătase¹ bordo, cu modele de crin și garoafă, cu două fețe pe aceeași textilă, are pe ambele fețe o pictură de mijloc în chenar baroc. Una din picturi o reprezintă pe Maica Domnului tronând pe lună și un nor, în brațe cu Pruncul. Cealaltă pictură îl reprezintă pe evanghelistul Luca rezemându-se pe taurul culcat în spatele lui.² Imaginea de mijloc a fost fixată de textila-suport a steagului cu un șnur decorativ din fire de argint aurite. Textila de bază a fost decorată pe alocuri cu buchete de flori brodate în relief cu fire de argint aurite. Mijlocul florilor a fost decorat cu paiete. Steagul este decorat de jur împrejur cu franjuri din fire de argint aurit.³

Dimensiuni: 172x150 cm

Datare: 1813 (pe baza inscripției picturii).

¹ Identificarea firelor textile s-a realizat cu microscopul polarizant al Universității de Arte al Ungariei. Mulțumiri pentru această posibilitate pentru Várfalvi Andrea.

² Imagine identificată de pictorul-restaurator, Gyarmati András.

³ Identificarea firelor metalice s-a realizat cu metode micro-chimice.

Descrierea stării de conservare (foto 2.)

Steagul prezenta urme de murdărie superficială pe toată suprafața, era prăfuit și puțin decolorat. Textila suport era slăbită de-a lungul hampei, în anumite puncte lângă imaginea centrală și pe toată suprafața vârfului inferior al cozii de rândunică, prezentând și rupturi. În această zonă lipseau aproape în întregime firele de urzeală. Între cele două vârfuri ale cozii de rândunică au încercat repararea rupturilor și zonelor lipsă prin aplicarea diferitelor petece. Franjurile, șnururile, brodarile, paietele s-au păstrat în stare bună, suprafața lor prezentând urme de coroziune și murdărie.

2. *Steagul Sf. Iosif, 1864 (foto 3.)*

Damasc de mătase⁴ de culoare bordo, cu caracter baroc, modele de garoafă și crin, de formă dreptunghiulară, marginea inferioară segmentată în patru fâșii, cu două fețe pe un suport comun, pe ambele fețe purtând câte o imagine pictată. Pe una din fețe este reprezentat Sf. Iosif cu Pruncul în brațe, într-un chenar oval, în fundalul din spatele lor este reprezentată scena "fuga în Egipt"⁵ iar pe cealaltă, tot într-un chenar oval, figura lui Noe rugându-se, în fundal cu arca în construire.

Alături de imaginea principală, pe o parte vedem stema Ungariei cu sfânta coroană aurită, iar pe cealaltă o stemă cu aceleași volute dar reprezentând unelte de dulgherie. Ambele steme se repetă și pe cealaltă față a steagului. Pe ambele fețe, imediat în zona de suspendare pe toată lățimea, pe o lățime de aproximativ 20 cm din materialul pliat, se poate citi un text aurit: „18 S. JOSEPH ORA PRO NOBIS. 64.”, respectiv „FAC TIBI ARCAM DE LIGNIS LAEVIGATIS gen.C.6.V.14.” Imaginea de mijloc a fost încadrată cu un șnur decorativ cu franjuri, țesut din mătase bordo. Același șnur s-a folosit și la marginea inferioară segmentată. Aici fiecare colț este decorat cu câte un ciucure, cu miez de lemn. Astfel de ciucuri sunt și la fixarea pe hampă, deci în total 12 bucăți.

Dimensiunea: 262x204 cm

Datarea: 1864 (Pe baza inscripției de pe imagine)

⁴ Identificarea firelor textile s-a realizat cu microscopul polarizant al Universității de Arte al Ungariei.

⁵ Imagine identificată de pictorul-restaurator, Gyarmati András.

Starea de conservare (foto 4.)

Textila de bază era slăbită, decolorată, suprafața ei fiind foarte murdară, prăfuită. În treimea de jos materialul s-a sfâșiat în mai multe locuri, perpendicular pe direcția fibrelor, în lungimi de 20-30 cm. Dintre aceste rupturi, unele au fost cusute cu cusături mari, ceea ce a dus la încrețirea materialului. Franjurile de la margini s-au desprins în mai multe locuri. Stemele pictate, inscripțiile s-au păstrat în stare bună, deși au devenit puțin rigide.

3. Steagul Sf. Florian, 1883 (foto 5.)

Din damasc pe jumătate din mătase⁶, original de culoare bordo (în prezent este decolorat într-un auriu patinat), cu modele florale, croit în formă de coadă de rândunică, steagul are două fețe pe un suport comun, în mijloc cu un tablou dreptunghiular pe ambele fețe. Pe una din fețele tabloului central este reprezentat Sf. Florian alături de Sf. Sebastian. În partea stângă a celeilalte fețe îl vedem pe Isus cu fierarul de odinioară, iar în dreapta Sf. Ecaterina de Siena. Tabloul central este înconjurat pe textila-suport cu o decorațiune aurie în forma frunzelor de dafin. În partea superioară, aproape în întreaga lungime a steagului se poate citi o inscripție aurie: „S. FLORIAN&:SEBASTIAN. ORATE P.N. 1883:” respectiv pe cealaltă față: „18. DIE ERSAME SCHMID U. WAGNER ZU F.T.86.”. În vârfurile cozii de rândunică sunt aplicate discuri de soare (patru în total) înconjurate de vrejuri vegetale, executate asemănător celor descrise mai sus. Steagul este decorat la margini, precum și în jurul imaginii centrale cu șnur decorativ țesut și cu franjuri, iar vârfurile cozii de rândunică cu câte un cuicure.

Dimensiuni: 255x140 cm.

Datarea: 1883 (Pe baza inscripției de pe steag).

Starea de conservare (foto 6.)

Textila suport era murdară, prăfuită, deformată, cu zonele pictate foarte deteriorate, fragilizate, aceste degradări fiind și mai accentuate la capătul vârfurilor. În aceste zone au fost inserate petece de pânză pictate auriu, conform decorației, ele fiind lipite cu benzi adezive pentru fixarea straturilor fragilizate, desprinse, cu scopul îmbunătățirii aspectului steagului. Culoarea bordo originală s-a decolorat într-un auriu patinat. Ciucurii s-au păstrat în stare bună, doar s-au deformat puțin și suprafața lor a devenit murdară.

Pașii generali în restaurarea steagurilor

În ultimii ani au apărut mai multe articole privind tematica restaurării steagurilor.⁷ Pe baza acestora, pașii generali ai restaurării steagurilor sunt următorii:

1. Descoasere: desprinderea steagului de pe catarg, desprinderea imaginii centrale de pe textila suport și – în cazurile unde este indicat – îndepărtarea intervențiilor anterioare, respectiv desprinderea șnururilor, franjurilor și a ciucurilor.

2. Curățire: uscată, apoi umedă și uscare în stare fixată.

3. Conservare prin coasere: de obicei se inserează între două straturi de mătase transparentă (crepelin) cu fire de mătase netoarse și ac curbat.

4. Restaurarea imaginii pictate (desigur de către un restaurator de pictură)

5. Reasamblarea: reșezarea la locul original a imaginii pictate în stare restaurată, fixarea șnururilor, a franjurilor și în final a ciucurilor.

Studiul de față urmărește prezentarea experiențelor în urma restaurării steagurilor mai sus descrise fără descrierea pașilor generali, prezentând doar acele intervenții și experiențe pe care autoarea le-a considerat demne de menționat din anumite puncte de vedere.

Descoaserea

În restaurare este mereu o mare întrebare în ce grad să fie desfăcut obiectul. În cazul tuturor celor trei steaguri se dorea respectarea principiului minimeii intervenții, de aceea franjurile de la margine nu au fost demontate. În acele locuri unde textila suport a fost deteriorată, iar din cauza șnururilor și franjurilor ar fi fost greu de accesat, s-a optat totuși pentru desprindere pe porțiunile afectate – în cazul steagului Madona, respectiv pe toată lungimea elementelor steagului – în cazul steagului Sf. Iosif, unde toate franjurile au fost desprinse.

Pentru a putea reșeza ulterior toate elementele la locul lor original, au fost fixate prin coasere cu ață de bumbac albă etichete inscripționate, la ambele capete ale franjurilor, respectiv pe textila suport. Acest marcaj a fost necesar datorită faptului că pe alocuri franjurile nu ajungeau de la un capăt la celălalt al textilei, și dacă nu erau marcate, reșezarea lor era imposibilă. De asemenea a fost necesară și descoaserea șnururilor decorative din jurul picturilor centrale, precum și însemnarea lor. Picturile dreptunghiulare centrale se puteau demonta doar după descoaserea șnururilor decorative din jurul lor. Pictura centrală a steagului Madona, cu chenarul neregulat, era înconjurat pe ambele fețe de un șnur țesut din fire metalice. Pentru ca textila suport să se deformeze cât mai puțin în timpul curățirilor, demontarea șnururilor a avut loc doar înainte de începerea conservării.

Astfel datorită șnurului decorativ, textila și-a păstrat și în stare umedă forma sa originală și s-a putut fixa foarte ușor pe tiparul desenat în stare uscată. A fost foarte importantă păstrarea mărimii și formei originale. Pictura centrală se poate refixa prin găurile de coasere originale doar dacă forma și dimensiunile corespund găurii decupate din textila suport. În astfel de situații, și cea mai mică deformare ar duce la imposibilitatea reasamblării obiectului.

⁶ Urzeala damascului este din mătase, iar băteala din bumbac.

⁷ Cs. Kottra 1998., Flury-Lemberg 1988., Katkóné Bagi 1994., Lakiné Dr. Tóth 1992., Millei 1997., Stalmájer 1996., Timárné Balázsy Á. – Eastop, D. 1998. pp. 148-156., 252-257., 258-264.

Predecesorii au avut o abordare foarte creativă privind repararea textilelor. O soluție foarte interesantă putem vedea în cazul steagului Sf. Florian, unde pentru completarea lipsurilor suprafeței aurite au lipit peste textila slăbită petece de pânză nouă, pictate conform decorației originale. Putem doar presupune că a reprezentat o nouă etapă când marginile acestor petece au fost fixate cu benzi adezive pentru a le stopa desprinderea. Desigur a fost necesară și îndepărtarea acestora. Adezivul era într-atât de îmbătrânit, încât se putea desprinde ușor și în stare uscată cu ajutorul unui fâltuitor din os, iar urmele de adeziv au putut fi îndepărtate în timpul curățirilor umede.

Curățirea

La toate cele trei steaguri curățirea uscată s-a realizat în mod obișnuit cu ajutorul unui aspirator reglabil printr-un strat de plasă.

Curățirile umede s-au realizat cu o soluție apoasă de detergent neionic 0,5%, întrucât nu a fost justificată utilizarea altor substanțe. Textila de auriu patinat a steagului Sf. Florian în timpul umezirilor a devenit de aceeași culoare ca și textila bordo a celorlalte două steaguri în timpul spălării. În urma spălării textila steagului Sf. Florian a căpătat o nuanță rozalie în locul celei galben auriu (foto 7.). Proba de migrare a coloranților, efectuată înainte de spălare, a fost negativă, de aceea nu se pune problema că unul din coloranți ar fi ”dispărut” din material. În acest caz, nuanța gălbuie a fost probabil cauzată de producții de îmbătrânire a firelor din compoziția textilei de bază⁸, din care o parte au fost îndepărtate prin spălări.

După curățirile umede textilele au fost uscate în stare fixată. În cazul steagului Madona această fixare a durat atât de mult încât franjurile de la margine, nedesprinse, au putut fi reasezate pe formă doar în urma unei noi umeziri, astfel încât pe suprafața steagului au apărut halouri de apă. În cazul steagului Sf. Iosif, după uscare s-au putut observa halouri de apă în două locuri de aprox. 20-20 cm. Probabil șnururile decorative s-au uscat în alt ritm decât textila suport, cedând din conținutul lor de apă textilei portante, aceasta din urmă devenind pătată în urma noului aport de apă. Halourile de apă au putut fi îndepărtate printr-o ușoară reumezire prin pulverizare și presare cu plăci de sticlă, prin hârtii de filtru puternic absorbante. (În unele cazuri a fost necesară reumezirea de 3-4 ori până când au dispărut petele.)

Toate steagurile au fost decorate pe margini cu franjuri. Când restauratorul întâmpină mii de franjuri la un loc, trebuie să admită că nu îi poate fixa pe formă unul câte unul oricât ar dori. În cazul celor trei steaguri am folosit trei metode diferite.

Franjurile toarse, de 7-8 cm ale steagului Sf. Florian (aproape drepte de la început) au putut fi aranjate în poziție dreaptă cu ajutorul unui pieptăn de coafor (din plastic, moale, cu dinți distanțați) și uscate aproape fără nici o fixare ulterioară, fără presare, ele păstrându-și și după uscare forma și poziția aranjată în stare umedă.

În cazul steagului Madona nu ar fi fost adecvată folosirea unui piaptăn, întrucât franjurile textile aveau elemente metalice, care se puteau deteriora în contact cu pieptănul. În acest caz franjurile umede le-am reasezat cu fâltuitor din os, iar pe timpul uscării au fost acoperite și astfel fixate cu o pânză albă cu structură rară (foto 8.).

Franjurile scurte și dense ale steagului Sf. Iosif le-am rearanjat cu ajutorul unei periute de dinți moale, apoi le-am presat prin hârtii absorbante cu plăci de sticlă. Chiar și după curățiri s-au putut observa la capetele franjurilor depozite de murdărie neagră. Experiențele anterioare au arătat că în unele cazuri murdăria de acest tip poate migra la suprafață în timpul uscării împreună cu moleculele de apă. Dacă această suprafață nu este textila originală ci un material auxiliar cu structură și grad de umiditate asemănător celui original, aceste depuneri vor migra și se vor depune pe suprafața acestuia. Deși tratamentul nu a fost de un succes deplin, după uscare aceste capete murdare ale franjurilor steagului Sf. Iosif au devenit totuși mai deschise la culoare și pe suprafața hârtiei se puteau observa urmele negre ale depozitelor de murdărie (foto 9.).

Conservarea prin coasere

Tehnica de realizare a steagurilor cu două fețe pe un suport comun are ca și consecință faptul că se pot restaura aproape exclusiv prin inserarea lor între două straturi de mătase transparente (crepelin). Dar și această tehnică aparent simplă și exclusivă, ascunde multe posibilități, variațiuni.

În cazul steagului Sf. Iosif textila originală de culoare bordo indică folosirea unei mătăsi de culoare bordo, dar aceasta le conferă o nuanță mai închisă zonelor pictate cu aur, care însă se poate compensa cu un iluminat adecvat.

Textila bordo a steagului Madona a fost decorată cu flori brodate cu fir de argint. Și în acest caz mătasea bordo părea indicată datorită culorii textilei originale. În urma probelor preliminare, la aplicarea mătăsi (crepelin) bordo asupra unei mici porțiuni din textila originală, s-a putut observa că acest strat practic ar strica strălucirea decorațiilor brodate cu fire aurite. Așadar a fost necesară găsirea unei alte soluții. Aplicând pe unul din motivele brodate o mătase de culoare naturală, decorațiunea și-a păstrat strălucirea, dar textila originală arăta prin această mătase de culoare naturală de parcă ar fi acoperită de o pânză de păianjen.

Astfel s-a născut ideea: mătase (crepelin) vopsită în tehnica baticului. Această metodă a presupus multă atenție și exactitate și a fost nevoie și de câteva experimentări. Steagul a fost așezat pe plăci de polistiren expandat, iar suprafața lui acoperită cu o folie groasă de tipografie, care

⁸ În cazul bumbacului descompunerea în urma îmbătrânirii provoacă o nuanță gălbuie datorită apariției grupărilor keto, iar la mătase oxidarea aminoacizilor duce la apariția culorii gălbui. Timárné Balázs Á. 1993. pp. 93-95., p.145.

a fost lipită de marginile mesei. Acesta a fost stratul termoizolant. Pasul următor a fost așezarea peste aceste straturi a crepelinului cusut pe mărimea steagului⁹, fixând-o și pe aceasta între două benzi adezive, lipind-o de marginea mesei la fiecare 10 cm. Și al doilea strat de crepelin a fost așezat peste aceasta. Parafina topită în bain-marie a fost aplicată pe zonele florilor brodate, cu ajutorul pensulei (*foto 10*). S-a optat pentru bain-marie pentru ca parafina să rămână maleabilă cât mai mult timp și să se poată păstra aproape de punctul său de topire¹⁰ fără să se încălzească mult prea tare. Experimentele prealabile au arătat că folia separatoare poate apărea îndeajuns straturile originale de căldura parafinei și cum nu am avut la dispoziție sistem de exhaustare a fost de evitată folosirea solvenților.

După mai multe zile de muncă cele două straturi de crepelin "lipite" între ele de parafină au fost introduse în baia de vopsire (*foto 11*). Vopsirea realizată de obicei la 60°C nu s-a putut aplica în acest caz din cauza parafinei, astfel în loc de 20 de minute, baia de vopsire a durat o oră și jumătate într-o baie rece și cu pH 4 ajustat cu acid tartric.

În unele locuri parafina a crăpat în urma mișcării în baia de vopsire, astfel colorantul a putut ajunge la crepelin. Deși de aproape aceste mici linii bordo se pot observa, ele nu deranjează aspectul de ansamblu, întrucât prin zonele rămase nevopsite decorațiunile brodate apar strălucitoare. Cu micile inexactități ale metodei baticului, această metodă a dat rezultatele cele mai estetice și cele mai apropiate de original.

Îndepărtarea parafinei a avut loc mai întâi prin metode mecanice cu multă grijă pentru a nu leza crepelinul. După care a urmat călcarea între hârtii absorbante la temperaturi scăzute și în final o imersare în benzină pentru înlăturarea oricărei urme de parafină chiar și dintre fire. Crepelinul s-a putut reșeza prin presare după o nouă umezire.

În pasul următor steagul a fost fixat întins pe plăci de polistiren expandat acoperite în prealabil cu folie termo-rezistentă. Crepelinul a fost așezat conform decorului și lipit din nou de marginea mesei, apoi s-a fixat în câteva puncte prin coasere cu ajutorul unui ac curbat și cu fire netoarse de mătase bordo. După aceasta totul a fost întors în așa fel încât crepelinul să fie dedesubt. A urmat conservarea rupturilor cozii de rândunică, prin coaserea lor de crepelin cu cusături de fixare la fiecare 8 mm. Pe suprafața steagului a fost așezat celălalt strat de crepelin vopsit și s-a fixat prin coasere cu fire netoarse de mătase conform decorului și liniilor de îmbinare (*foto 12*). Însă acesta nu a fost de ajuns – crepelinul nu se mula frumos pe suprafața steagului, de aceea cele trei straturi au fost fixate între ele cu cusătură de înșăilare de 7cm lungime, la distanțe de 5 cm, paralel cu presupusa direcție de atârname (*foto*

13.). Această fixare i-a conferit ținută crepelinului, astfel acesta nu s-a mai încovoiat și alipindu-se stratului original a devenit invizibil.

În cazul steagului Sf. Iosif după experimentările cu o rețea de cusături de înșăilare mai rară, părea necesară o fixare la min. 5 cm pentru că altfel crepelinul nu se mula adecvat pe stratul original, rezultând astfel "pete" neclare (încețoșate).

Ca parte a conservării prin coasere, în unele cazuri este necesară completarea textilei originale. La steagul Sf. Iosif se puteau observa două lacune foarte mici, de nici 0,5 cm². Completarea lor a fost necesară doar din punct de vedere estetic. În aceste cazuri s-au răsucit fire netoarse de mătase pe un petec de hârtie potrivit lacunei, după care, acest mănunchi de fire astfel obținut a fost fixat de crepelinul de sub steag cu cusături de prindere (*foto 14*). Nu a fost nevoie de o fixare mai stabilă întrucât petecul a fost acoperit de celălalt strat de crepelin.

În cazul steagului Madona s-a ivit opțiunea de a reinsera textilele de completare din intervențiile anterioare, dar acestea erau mult prea groase comparativ cu materialul de bază original, ceea ce pe termen lung ar fi dăunat textilei suport originale, deci aceasta nu s-a putut lua în considerare. Astfel lipsurile au fost completate cu o mătase mai subțire. Pentru ca trecerea dintre original și petece să nu fie prea vizibilă, petele au fost tăiate pe forma lacunelor, iar marginile au fost franjurate. Completările au fost fixate în câteva puncte mai întâi de crepelin și apoi, prin cusături de prindere, au fost fixate și de steag. Și în acest caz petecul a fost inserat între cele două straturi de crepelin, așadar marginile franjurate nu au reprezentat o problemă.

În cazul steagului Sf. Florian, contrar planurilor prealabile, nu a fost necesară inserarea între cele două straturi de crepelin. La acest steag rupturile inscripțiilor pictate și ale decorațiunilor au apărut transversal probabil din cauza contractării liantului în urma îmbătrânirii. În zonele pictate nu s-a putut lucra cu acul curbat, de aceea s-a putut opta doar pentru lipire. Nici una din componentele amestecului pe bază de Mowilith¹¹ propus de literatura de specialitate nu s-a putut procura din comerț, de aceea s-a optat pentru un adeziv pe bază de acetat de polivinil, numit Planatol, acesta având putere de aderență adecvată, fiind în același timp și destul de elastic. A fost nevoie de o suprafață cu aderență, un suport subțire și flexibil și totuși destul de rezistent. Aceasta s-a putut obține prin tratarea crepelinului de mătase cu adeziv în felul următor: pe o folie s-a aplicat un strat de adeziv peste care s-a așezat mătasea păstrând direcția fibrelor. După uscare s-a putut ridica cu ușurință de pe folie pentru a fi călcată pe suprafața dorită.

La rupturi s-au aplicat aceste bucăți de crepelin tratate cu adeziv, în petece care depășeau cu câte un cm dimensiunea rupturii, croite pe forma motivului pictat (*foto 15*). Aceste petece erau apoi fixate prin călcare cu o spatulă

⁹ Steagul a fost mai lat decât lățimea de țesere a crepelinului, de aceea a fost necesară îmbinarea lui. Și steagul a fost îmbinat original din mai multe bucăți, de aceea soluția cea mai puțin vizibilă părea așezarea îmbinărilor pe linia îmbinărilor originale.

¹⁰ 47-67 °C. <https://hu.wikipedia.org/wiki/Paraffin>.

¹¹ Timárné Balázs Á. 1991. pp. 79-111.

electrică prin hârtii siliconate (*foto 16.*). Pentru o aderență mai sigură a fost indicată călcarea pe ambele fețe. Spre fericire, astfel de rupturi se puteau observa doar în acele zone unde textila a fost grunduită și pictată pe ambele fețe – cozile de rândunică au fost pictate simetric, în același loc pe ambele fețe, precum și vrejul floral din jurul tabloului central.

În cazul inscripțiilor desigur au fost diferențe între straturile celor două fețe. Pentru a exclude ca pe suprafețele nepictate dar grunduite să nu apară ulterior urme ireversibile din îmbătrânirea adezivului aplicat, unele rupturi au fost consolidate doar pe o parte. În aceste zone textila a rămas puțin mai sensibilă după conservare, dar adezivul a rămas pe deplin reversibil în orice condiții.

Atât în cazul steagului Sf. Iosif, cât și în cazul steagului Sf. Florian a fost necesară retușarea zonelor pictate. În cazul primului steag, retușul a avut loc înainte de consolidarea cu crepelin, fiind realizat cu praf de cupru în Plextol și acuarela (*foto 17.*). În cazul steagului Sf. Florian s-a folosit aceeași mixtură, dar retușul s-a realizat după călcarea benzilor de crepelin.

Reasamblare

La remontarea imaginii centrale s-a putut proceda la fel în cazul tuturor celor trei steaguri. Mai întâi a fost reșezat șnurul decorativ pe "spatele" picturii, apoi a fost fixat temporar de textila suport prin însăilare și cu ajutorul acelor entomologice (pentru insectar). Astfel s-a putut întoarce steagul pe partea cealaltă. A urmat coaserea împreună a șnururilor decorative cu imaginea centrală și textila suport pe o masă găurită, cu ață de bumbac, urmărind găurile originale, conform tehnicii de realizare originale (*foto 18.*).

Șnururile decorative de la marginea steagului au fost ușor de reșezat pe baza marcajelor de dinaintea descoaserii.

Concluzii

Restaurare steagurilor cu două fețe pe un suport comun ridică multe întrebări, dar posibilitatea răspunsurilor este limitată de tehnica lor de realizare. Munca restauratorilor necesită în fiecare etapă multă atenție și exactitate, dar restaurarea bine plănuită și pregătită și apoi executată cu grijă oferă satisfacția rezultatelor spectaculoase.

Acest lucru s-a realizat și în cazul celor trei steaguri ale Catedralei Maicii Domnului de la Szombathely. Dar nu s-a putut găsi o soluție unitară care să fie aplicată în toate cele trei cazuri. Steagurile necesitau intervenții de restaurare diferite.

În cazul steagului Sf. Florian nu a fost necesară inserarea între două straturi de crepelin, întrucât liantul îmbătrânit a deteriorat textila suport și nu se putea coase prin aceasta, de aceea aplicarea petecelor prin lipire s-a dovedit a fi consolidarea potrivită pentru aceste zone. Rupturile steagului Sf. Iosif au putut fi tratate doar prin coaserea lor între două straturi de crepelin. Și în cazul steagului

Madona această metodă părea cea mai potrivită, dar datorită decorațiunilor brodate, vizibile pe ambele fețe, cu fire de argint aurit, ieșite puțin în relief, a fost necesară vopsirea crepelinului în tehnica baticului și abia după aceea s-a putut fixa cu pași alternați de însăilare de-a lungul conturului modelelor.

Rebeka Nagy

Artist-restaurator de textile cu studii superioare
9700, Szombathely, str. Nagy Lajos király nr. 62.
1078 Budapest, str. Murányi nr 2./4.
Tel.: +36-30-580-3644
E-mail: nagyreba@gmail.com

BIBLIOGRAFIE

- CS. KOTTRA Gy. (1998): A szabadságharc zászlóinak restaurálásáról. In: Magyar Múzeumok, Budapest, 1998/2. pp. 3-5.
- FLURY-LEMBERG, M. (1988): Textile conservation and research. Abegg-Stiftung, Bern.
- KATKÓNÉ BAGI É. (1994): Egy 1806-os polgárőrségi zászló restaurálása. In: Műtárgyvédelem 23. Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest, pp. 151-155.
- LAKINÉ DR. TÓTH I. (1992): A zászlófestészet kialakulása Magyarországon és a festett zászlók restaurálási problémái. In: Műtárgyvédelem 21. Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest, pp. 85-94.
- MILLEI I. (1997): Zászlórestaurálás - az újrarestaurálás problémái. In: Műtárgyvédelem 26. Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest, pp. 107-116.
- PATAKI A. (2011): Késő reneszánsz rátéthímzéses se-lyemfüggönyök restaurálása. In: Műtárgyvédelem 36. Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest, pp. 101-111.
- STALMÁJER A. (1992): A cserkészszövetség országos zászlójának restaurálása. In: Műtárgyvédelem 25. Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest, pp. 173-178.
- TÍMÁRNÉ BALÁZSY Á. - EASTOP, D. (1998): Chemical Principles of Textile Conservation. Butterworth-Heinemann, Oxford.
- TÍMÁRNÉ BALÁZSY Á. (1991): Szintetikus polimerek a textildublírozásban és megerősítésben. In: Műtárgyvédelem 20. Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest, pp. 79-111.
- TÍMÁRNÉ BALÁZSY Á. (1978): Műanyagok a műtárgyvédelemben. Múzeumi Restaurátor és Módszertani Központ, Budapest.
- TÍMÁRNÉ BALÁZSY Á. (1993): Műtárgyak szerves anyagainak felépítése és lebomlása. Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest.
- TÍMÁRNÉ BALÁZSY Á. (1997): Irányzatok a textilrestaurálásban a 20. század végén. In: Műtárgyvédelem 26. Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest, pp. 117-126.
- <https://hu.wikipedia.org/wiki/Paraffin>.

LISTA FOTOGRAFIILOR

- Foto 1.* Una din fețele steagului Madona înainte de restaurare.
- Foto 2.* Releveu prezentând starea de conservare a steagului Madona.
- Foto 3.* Una din fețele steagului Sf. Iosif înainte de restaurare.
- Foto 4.* Releveu degradărilor steagului Sf. Iosif.
- Foto 5.* Una din fețele steagului Sf. Florian înainte de restaurare.
- Foto 6.* Releveu stării de conservare al steagului Sf. Florian.
- Foto 7.* Textila steagului Sf. Florian înainte, în timpul și după spălare. Textila de bază a fost de un auriu patinat cu excepția zonelor de sub șnurul decorativ, unde părea de un roșu coral. După spălare textila a devenit un roșu coral uniform.
- Foto 8.* Franjuri fixate cu o țesătură albă cu structură rară și halou de apă în curs de formare.
- Foto 9.* Urmele de murdărie migrate în urma spălărilor depuse în hârtia absorbantă din franjurile steagului Sf. Iosif.
- Foto 10.* Crepelinul întins cu desenul de parafină aplicat conform originalului.
- Foto 11.* Crepelinul cu tehnica batic în baia de vopsire.
- Foto 12.* Crepelinul vopsit în tehnica baticului și fixată pe textila originală de-a lungul conturului modelului brodat cu fire netoarse de mătase.
- Foto 13.* Cusătură de însăilare realizată din fire de mătase netoarse așezate puțin deplasat un rând față de celălalt.
- Foto 14.* Lacuna de dimensiuni reduse a steagului Sf. Iosif, firele de mătase folosite la completare și lacuna completată.
- Foto 15.* Petecul de crepelin tratat cu adeziv tăiat pe forma modelului original.
- Foto 16.* Crepelin cu adeziv, fixat pe suprafața pictată între hârtii siliconate.
- Foto 17.* Integrare cromatică cu acuarelă și amestec de Plectol și pulbere de cupru.
- Foto 18.* Asamblarea steagului Sf. Iosif.

Traducere: Krisztina Márton